

D'AHIR

JACQUES STROUMSA

DEPORTAT A BIRKENAU I A AUSCHWITZ

El 10 de desembre de 1998, l'escriptora M. Àngels Anglada, autora de la novel·la *El violí d'Auschwitz*, presentava a la biblioteca del Casino Menestral de Figueres, dins els actes organitzats per l'agrupació de cultura Atenea, un conferenciant molt especial: Jacques Stroumsa. Havia vingut des de Jerusalem, ciutat on viu –actualment té 93 anys–, per parlar de la seva experiència als camps nazis: Birkenau, Auschwitz, Mauthausen. M. Àngels Anglada no va ocultar la seva emoció en la presentació d'una personalitat que va qualificar d'extraordinària. Per atzar, a través d'un lector alemany d'*El violí d'Auschwitz*, va conèixer Jacques Stroumsa, el veritable primer violí solista del camp de concentració, de qui ella desconeixia l'existència quan va modelar el personatge de ficció de la seva novel·la. L'escriptora va presentar Stroumsa, un grec de Tessalònica que s'expressa en *ladino* –la llengua dels seus avantpassats, jueus sefardites–, enginyer electricista i autor de la il·luminació de la Jerusalem antiga i de diversos monuments de ciutats europees i americanes, com un home extraordinàriament coratjós. Va sobreviure els horrors dels camps de concentració nazis, va ajudar generosament moltes persones i, en sortir-ne, va aconseguir refer la seva vida a París amb la seva esposa, Laura Saporta, atenesa i sefardita com ell. I encara avui és capaç de transmetre al món la seva lliçó de coratge i de donar testimoni personal, sense rabejar-se, de les atrocitats comeses contra milers de persones, perquè mai més no es repeteixin fets tan abominables 9

Bona tarda, senyora Anglada, estimats amics i amigues. Els parlaré en *ladino*, la llengua que parlàvem els sefardites de Salònica com a signe de fidelitat a la llengua castellana dels nostres avantpassats. Després de cinc segles he tingut l'honor de venir a aquest lloc prestigiós a parlar-los d'Auschwitz, i els en dono les gràcies.

Cal que el record que nosaltres tenim d'Auschwitz no es perdi i es mantingui en la memòria dels joves de tot el món. No hem d'oblidar el passat per afrontar millor l'esdevenidor. Els parlaré d'aquest trist període de la meua vida.

A Salònica érem uns 65.000 o 70.000 jueus, gairebé tots descendents d'espanyols del temps d'Isabel la Catòlica. A casa parlàvem *ladino*, la meua llengua materna, i també hebreu. Coneixíem bé el francès, com la majoria dels jueus sefardites de Salònica.

Vaig estudiar grec a l'escola, on el meu pare era professor d'hebreu i d'espanyol –més pròpiament, de *ladino*. Quan jo vaig néixer, l'any 1913, Salònica era una ciutat ben grega. Els turcs d'Istanbul, que durant cinc segles van dominar aquesta part d'Europa (el nord de Grècia, Bulgària, Romania, fins a les portes de Viena), no van aconseguir canviar el caràcter

autòcton que tenia Salònica. I les dues o tres mesquites que hi havia van quedar només com a record de l'ocupació turca.

Quan va iniciar-se la Segona Guerra Mundial, els nazis van atacar Polònia el setembre del 1939. Amb el tractat germanosoviètic es van repartir el país sobre el paper i després, amb la guerra, en un mes Polònia va deixar d'existir com a país independent. França i les grans potències occidentals, Anglaterra, Holanda, i fins i tot els EUA, van intervenir d'una forma molt platònica, la qual cosa encoratjà Hitler a continuar els seus plans devastadors sobre Europa. Poc temps després, van prendre Praga i Viena i finalment, el 1940, Mussolini va atacar Grècia des d'Albània.

Grècia era un país petit, amb 7 milions d'habitants. Malgrat les diferències amb Itàlia, molt més gran, amb 45 o 50 milions d'habitants, Grècia no es va deixar trepitjar per la potència de Mussolini i es va defensar, amb 13.000 jueus soldats i oficials de l'armada grega. Vam ser mobilitzats en una nit i l'endemà vam començar les batalles contra les tropes italianes. No voldria dir que els italians no se sabessin defensar, sinó que penso que no es volien defensar.

No volien la guerra. Per això es relaxaven i els grecs sempre avançaven, després de lluites força ferotges. La guerra d'Albània va durar sis mesos. Hitler, en veure que Mussolini no podia ocupar Grècia, va donar ordre a la Wehrmacht d'entrar en territori grec. En aquell moment jo em trobava en segona línia, ja dins del territori grec, a una distància de cinquanta o seixanta quilòmetres de Salònica. Vam rebre ordres per ràdio –jo era enginyer a la ràdio militar grega– de no combatre contra les forces alemanyes.

El drama de Grècia era que gairebé el 50% dels grecs eren... No diré pronazis, però sí proalemanys. I l'altre 50%, proaliats. Des de feia desenes d'anys Grècia estava enfrontada en dos corrents: els partidaris de la reialesa grega, originària d'Habsburg, i els demòcrates. Els grecs són realment democràtics, no debades la democràcia va néixer a Grècia fa milers d'anys, però hi havia una forta influència alemanya –no pas hitleriana– entre els partidaris de la reialesa. Contra els atacants hitlerians, el petit exèrcit grec no va poder resistir més de deu o dotze dies. Fins i tot els búlgars van deixar passar l'exèrcit alemany perquè prengué Tràcia, el petit territori a l'est de Salònica.

Tràcia va ser ocupada després de violents combats. Els búlgars sempre havien desitjat tenir una sortida al Mediterrani. Com els romanesos, per sortir al Mediterrani han de passar per l'estret dels Dardanels, és a dir, estan sota el control dels turcs. Van ajudar les tropes alemanyes a passar per Bulgària però, malgrat tot, els búlgars van ser fidels als jueus. El rei Boris sobretot. Després d'un any i mig, les autoritats de les SS de Berlín i Eichmann, director del buró jueu número 4 de Berlín, van demanar als búlgars que entreguessin els jueus, però el rei Boris s'hi va oposar. Els jueus búlgars van arribar a fer treballs forçats a Bulgària, però cap dels 40.000 o 45.000 jueus que hi havia a Bulgària no va ser entregat a Eichmann. Després de la guerra, quasi la totalitat va anar a Israel. Eren una població educada i sensible. La majoria eren enginyers, metges, professors de filosofia o de ciències. Tots van trobar a Israel llocs de treball adequats a la seva preparació.

Grècia va ser ocupada molt ràpidament. Les tropes italianes de Mussolini van venir a ocupar el sud de Grècia, com era ocupat el sud de França, sense haver combatut. Aquesta era la situació quan jo em trobava a cinquanta o seixanta quilòmetres de Salònica, per sota de la frontera d'Albània. Vam ser desmobilitzats en el lloc on estàvem i vam fer a peu els quilòmetres fins a Salònica. Estàvem tots molt

inquiets respecte a què passaria amb la població jueva, però en realitat, en aquell moment no passava res, perquè les forces armades alemanyes, la Wehrmacht, no s'havien ocupat del problema jueu.

Jacques Stroumsa
acompanyat
de M. Àngels Anglada

A Salònica, sota l'ocupació alemanya

Quan vaig dormir a casa meua i vaig comprovar que tot estava molt calmat en relació a la població jueva, vaig demanar al meu pare permís per casar-me. Encara que ja tenia més de 27 anys, no podia contraure matrimoni si els pares no hi estaven d'acord. A la nostra família el respecte pel pare era una cosa extraordinària. El meu pare em va dir: «No tens una situació, com penses fer-ho?» Li vaig contestar: «Tinc dos diplomes, el d'enginyer electricista i el de radiotelegrafista, i toco el violí; per això, acabada la guerra, em vull casar». No s'hi van oposar, ans al contrari, ens van facilitar les coses, perquè realment ningú no es temia els fets que ens esperaven. Ho dic perquè vostès no trobin estrany que contragués matrimoni en aquella situació.

La guerra va arribar a Salònica. Com que encara no tenia feina, el meu pare em va aconsellar que continués estudiant a la universitat. Ja havia estudiat molts anys a França, però el pare insistí que estudiés alguna cosa més per omplir el temps. Vaig fer el tercer curs de matemàtiques.

Des de l'edat de deu o onze anys els meus pares havien decidit que havia d'estudiar música –val a dir que m'agradava molt– i vaig començar a estudiar violí. El meu professor, italià de

D'AHIR

Pàdua i amic del pare, constatava que jo tenia bona memòria musical. Després de la guerra d'Albània el meu pare em va fer adonar del meu desconeixement de la llengua alemanya, malgrat la meua admiració pels grans músics com Mozart, Haydn, Schubert i Beethoven, que interpretava al violí. Com que el pare sempre tenia raó, me'n vaig anar immediatament a l'escola alemanya i vaig seguir cursos d'alemany. Els vull dir amb això que el violí, els diplomes d'enginyeria i el coneixement de l'alemany, juntament amb un factor important com és la sort, em van salvar la vida. A Birkenau, podia entendre el que em preguntaven i podia respondre.

Em vaig casar amb la Nora. Ens havíem conegut abans de la campanya d'Albània, l'octubre del 1940. Era una noia bonica i sensible, amb molt d'interès per la música. Brutalment va arribar a Salònica una comissió Rosenberg —aquest home era el pare de les lleis contra els jueus. Aquesta comissió era constituïda per dos SS declarats després criminals de guerra, Dieter Wisliceny i Alois Brunner, lloctinents d'Adolf Eichmann, molt conegut a Europa. Eichmann era un home molt intel·ligent, que havia estudiat minuciosament el problema jueu. Quan van arribar a Salònica la situació va esdevenir dramàtica.

Hans Bonarewitz desfila, abans de ser penjat a la forca, davant els presos de Mauthausen, precedit d'una petita orquestra

Primerament, aquests dos SS van començar a aplicar les lleis antisemites. Els jueus no teníem dret a tenir ni ràdio ni telèfon. Quedàvem arrestats als domicilis des de les sis de la tarda fins a les sis del matí. Se'ns va obligar a portar al pit l'estrella de David groga amb la paraula «jueu» escrita en alemany. Es va demanar ajuda a tots els joves. Nosaltres, els joves intel·lectuals —enginyers, metges, professors—,

ens vam posar immediatament al servei de la comunitat hebrea de Salònica.

De cop, els problemes esdevenien molt difícils de resoldre. Com a enginyer i coneixedor de l'alemany vaig ser un dels primers voluntaris al servei de la comunitat israelita i immediatament em van encarregar el barri de Baron-Hirsch. Era un barri de Salònica, a prop de l'estació central, fundat pel baró Hirsch per tal de donar un lloc decent per viure als treballadors hebreus. El barri va ser transformat immediatament en gueto, el van tancar amb parets altes i als quatre cantons hi van posar sentinelles alemanys armats amb fusell i metralleta. No sabíem quins eren els plans dels SS, però aviat ho vam saber.

Un matí ens van avisar: «Veniu de seguida, perquè han desaparegut els 3.000 jueus que hi havia aquí!». I efectivament, cap a les quatre de la matinada van desallotjar per la força els tres mil jueus, homes, dones, infants, també els malalts, i en grups de noranta o més, van ser encabits en vagons —on habitualment es transportaven animals—, per anar cap a un destí desconegut. Els SS van explicar a la població que tota aquella gent eren comunistes, enemics dels alemanys, i que aquesta era la raó d'haver-los enviat a Cracòvia, en aquells moments la segona ciutat de Polònia. Utilitzaven tots els mitjans per trastornar la població. Després de la desaparició d'aquestes 3.000 persones, els jueus de tots els barris obrers de la ciutat van ser obligats a traslladar-se al gueto, del qual ja no es podia sortir. Amb una cabuda per a 3.000 persones, en una nit n'hi van entrar 10.000. Ells mateixos demanaven el favor d'anar-se'n a Cracòvia, sense saber que anaven cap a una mort segura.

Cada dos o tres dies organitzaven una sortida cap al nord, cap a Cracòvia. Jo encoratjava els meus pares, els deia que no tinguessin por, que jo anava amb ells i que amb la meua preparació d'enginyer, els meus coneixements l'alemany i de violí, trobaria algun lloc on poder treballar i guanyar el pa per a la família. Nosaltres vivíem a uns dos quilòmetres del gueto i, quan ens arribà el torn, vam entrar també a Baron-Hirsch els meus pares i germans, la meua esposa i jo. Al cap d'uns quants dies vam marxar cap a la suposada Cracòvia.

La deportació a Birkenau

Després de vuit o deu dies d'un viatge força dur i cruel, amb vuitanta persones en un vagó, el 8 de maig de 1943, cap a les quatre o les cinc de la matinada, a les fosques, però amb els projectors que ens encegaven, vam veure els SS

passejant per l'estació. Van obrir les portes dels vagons i pels altaveus van ordenar que en sortíssim. Van ser moments molt durs, de gran pànic.

Immediatament ens van ordenar de posarnos els homes i dones vells a la dreta, i els homes i les dones joves a l'esquerra. Recordo que, a uns seixanta metres, hi havia uns camions amb l'enseny de la Creu Roja. Vam pensar que els ancians anirien en camions i nosaltres a peu i que passades una o dues hores ens retrobaríem. Ara veig que nosaltres no volíem entendre la tragèdia. Tan aviat com vam haver baixat, van separar els joves, els homes a un costat, les dones a l'altre. Aquell dia em vaig separar de la meva dona –embarassada de vuit mesos– i dels meus pares, i no els vaig veure mai més.

Al cap de poc, amb amenaces, crits dels SS i cops de porra, vam entrar en un camp sense saber que era Birkenau, el gran camp de concentració. Ens van fer prendre un bany d'aigua bullent o bé molt freda, ens van agafar la roba i ens van donar l'uniforme amb ratlles verticals blaves i blanques. Vam entrar en un barracó i ens van tatuar, cadascun de nosaltres amb un número marcat amb tinta xinesa perquè mai no es pogués esborrar. Jo tenia el 121.097. Estàvem obligats a aprendre aquest número en polonès perquè els ajudants del *Kapo* eren gairebé tots polonesos i, tot i que coneixien l'alemany, dictaven els números dels presoners en polonès. Sota del número, un triangle amb la punta invertida i a dintre la lletra que identificava cada nacionalitat. També hi havia un color diferent segons l'estatus social. Els presos comuns, bandits condemnats a molts anys de presó, tenien el color negre; els polítics, el vermell; els homosexuals, el violeta. De lluny hom podia identificar el presoner, saber què era i de quin país venia.

Aquesta era la situació quan, en el moment que m'estaven tatuant el número, vaig veure un amic, un metge de Salònica, jueu com jo. Em va dir: «Jacques, saps on ets?», i li vaig respondre: «En absolut, no sé què passa, sembla que tothom hagi embogit». «Estàs en un camp de concentració. I sàpigues que el teu pare i mare i els que no van entrar al camp, ja són morts». Va ser el primer home que em va dir la veritat. Sé que la meva reacció va ser respondre-li: «Fa vuit dies que ets aquí i ja t'han canviat el cervell, no pots raonar de manera normal. Per què dius que ja són morts?». «Sí, en el moment en què estem parlant ja els estan cremant al crematori». Si no em vaig morir en aquell moment és que no em moriré mai. Immediatament va entrar un SS –quan entrava un SS

era com si entrés el diable–. Ens vam quedar tots callats i no vaig poder dir res als altres del que m'havia contat el doctor Samuel.

Els jueus de Salònica érem 590, aproximadament. Ens van fer entrar en un barracó i ens van donar un lloc per dormir. Dir un llit seria dir massa. Disposats en tres pisos, a cadascun hi dormien de tres a cinc persones. En un dia ens vam convertir en presoners polítics. El *Kapo* –el *blockältester*–, un home terrible, que només de veure'l esgarrifava, un pres comú, condemnat a molts anys de treballs forçats, ens va dir que estàvem en un camp de concentració i que la primera cosa a què estàvem obligats era a l'obediència. Després va preguntar qui de nosaltres sabia música, i especialment tocar el violí.

6 El *Kapo*, un home terrible, que només de veure'l esgarrifava, ens va dir que estàvem en un camp i que la primera obligació era l'obediència 9

En aquell moment jo no volia respondre perquè no podia entendre que en un camp abjecte i salvatge es parlés de música. La música era per mi una cosa noble. Admirava els grans músics alemanys i tenia veneració per Beethoven –encara la tinc– i no vaig respondre. Els amics que em coneixien van exercir una pressió amical: «Digues-los que en saps, Jacques, pot ser bo per a tots». Vaig avançar un metre i vaig dir: «Toco el violí com amateur, de professió sóc enginyer». Va respondre que ja sabia que era enginyer diplomad, però el que no sabia era que toqués el violí. Li vaig dir que el violí per mi era una afició. «De tota manera, m'has amagat que eres violinista i per tant tindràs un càstig, cinc fuetades», va respondre. Immediatament, sense pensar que aquell home tenia el dret de la vida o la mort de tots els del seu bloc, vaig replicar que m'havien ensenyat música, però no m'havien ensenyat música a cops de fuet. Eren dues coses que no podien anar juntes. Em va respondre que no havia entès que allò era un camp de concentració i que la primera cosa era l'obediència. Vaig dir que m'havien pres el violí en arribar al camp –de fet ens ho havien pres tot, també el meu anell d'or. Havien robat de tot i allò no representava cap dificultat. Al cap de poc aparegué amb un violí i em va dir: «Toca».

Vaig tocar el *Concert en la major* de Mozart per a violí i orquestra. Van ser moments molt dolorosos per mi i els meus amics, tots ploraven. Després de deu o dotze minuts d'escoltar,

D'AHIR

s'aixeca el *Kapo* i em diu: «Toques molt bé, espero que no et moris aquí. Aniràs a passar exàmens al conservatori». En un camp tan terrible també hi havia conservatori, en un altre barracó brut. El cap d'orquestra era un home alt i molt prim. Era francès. Em va mirar i, en veure que era grec, em va demanar d'on procedia el meu francès impecable. Li vaig explicar en dos segons que el francès era una de les llengües que coneixíem els grecs de Salònica. Em va preguntar on havia estudiat violí. Li vaig dir que a Salònica primer i després en diversos llocs de França, a Marsella, París i Bordeus, on vaig tenir la sort de tenir com a mestre el professor Gaston Poulet, un gran violinista i també director de l'òpera. Quan ho va sentir em va dir: «Seràs el primer violí. Jo sóc també de Bordeus i el meu mestre era Gaston Poulet. Si eres alumne d'ell has de ser bo». Així vaig ser nomenat violí de l'orquestra de Birkenau.

6 Érem més de seixanta músics, els millors violinistes i trompetistes. Tocàvem a l'entrada i a la sortida del camp, durant dues hores i mitja

En els grans camps de concentració on vaig estar després, hi havia també una orquestra important. Nosaltres érem més de seixanta músics, els millors violinistes i trompetistes d'Europa i tots els músics que hi havia entre els presoners soviètics. L'orquestra tenia el deure de tocar marxes militars. Tocàvem a l'entrada del camp i a la sortida durant dues hores i mitja. En aquesta orquestra hi vaig tocar trenta dies, ni un de més, corresponents al que ells anomenaven la "quarantena". Als que arribàvem de tot Europa, grecs, francesos o txecs, ens tenien en observació, perquè els alemanys suposaven que portàvem les malalties, però en realitat les malalties eren allí juntament amb la brutícia i la immundícia del camp. Els alemanys deien: «Un poll és la teva mort», però els polls no els dúiem pas nosaltres, els trobàvem al camp. Durant la quarantena ens observaven i l'administració alemanya, molt eficaç, sabia qui era enginyer o tenia un ofici que els convenia; aleshores era transportat immediatament.

Un vespre, sobtadament, després d'haver acabat de tocar durant dues hores i mitja amb l'orquestra, va venir un polonès d'un altre bloc i em va anunciar el meu transport a Auschwitz. A Birkenau hi vaig estar trenta dies. Hi vaig deixar el meu germà, a qui ja no veuria mai més. Si vaig poder sobreviure moralment la

desgràcia d'haver perdut la meva dona i els meus pares va ser gràcies a la música.

El trasllat a Auschwitz

El segon camp va ser Auschwitz. Els estalvio els detalls terribles de les primeres hores. Allí vaig estar malalt, em van operar d'hèrnia. Finalment em van portar a treballar en una fàbrica, sense tenir en compte la meva preparació com a enginyer. No tenien prou mà d'obra i ens feien reparar vagons en mal estat procedents de Rússia. Quan ja no podia més i em mancaven les forces, vaig demanar a un presoner grec qui era el director de la fàbrica. Era el coronel Rudi. Sense ni pensar-m'ho, vaig anar a trobar-lo i li vaig dir que era enginyer. Em pensava que em mataria d'un tret. Em va deixar anar tots els pitjors qualificatius que es poden imaginar. No em vaig moure, i al cap de tres o quatre minuts es va calmar i em va preguntar: «Què m'has dit?». «Que sóc enginyer com vostè. Vaig estudiar el mateix que vostè, encara que vostè té 15 anys més que jo i més experiència». Era una inconsciència de la meua part. Jo anava brut de treballar als vagons. Va ordenar que em duguessin al bany. Al cap d'uns minuts em va fer repetir el que li havia dit. Em va fer moltes preguntes. Va constatar que parlava força bé l'alemany. Va fer venir un SS i li va ordenar que em dugués al buró tècnic. Volia que passés uns exàmens.

Allà em va rebre un enginyer civil, l'únic home civil que vaig conèixer en dos anys. Duia la direcció dels projectes i estava per sobre del coronel. Em va preparar un examen, un projecte, i em va donar dues hores i mitja per fer-lo. Va ser la meua sort en la meua vida de presoner. Em va tancar amb clau en una habitació i se'n va anar. Però es va oblidar de mi, i allà m'hi vaig passar tot el dia, sense menjar —el poc que menjàvem— ni beure. A les cinc de la tarda va arribar nerviós i em va fer córrer cap a la fàbrica. Abans d'anar al camp, passaven llista i en faltava un: aquest era jo. Aleshores es recordà de mi. L'endemà em va nomenar enginyer del buró tècnic.

Després es va comportar d'una manera extraordinària. Era el meu cap civil. Passats tres dies em va demanar per quin crim havia estat condemnat i per quants anys. Jo li vaig respondre: «Realment creu que sóc criminal?». «N'estic segur, duus un número gravat. Si no ets criminal, per què el duus?». Li vaig respondre que els criminals eren els SS i nosaltres les víctimes: «Sóc incapaç de matar una mosca. Ni en la guerra no vaig ser capaç de matar un

italià. Vaig ser segrestat de Salònica i em van dur aquí». Vaig obrir la finestra i li vaig mostrar la xemeneia que es veia fumejar davant nostre, a un quilòmetre. Els forns treballaven dia i nit. «És la zona industrial», em va dir. «Per matar homes», vaig respondre. «Hi han cremat 2.000 homes, dones i nens».

Aquell home es deia Bosch. Era molt sensible, durant un any i mig va ser com un pare per mi. Em donava formatge, mantega i tabac de Rússia que jo donava als altres —els homes es despenien del seu pa per una cigarreta. Però no va ser només això: sobretot em va ajudar a salvar de la mort nois i noies, homes i dones de la comunitat jueva de totes edats i rangs socials, fent-los treballar a la fàbrica. La Union Werke era molt gran. Hi havia més de mil obrers. No reposava mai. Jo treballava al buró tècnic. Era una qüestió de gran responsabilitat. Havíem de controlar les màquines i la producció. Vaig treballar-hi un any i mig.

D'allà vam sentir el canó dels russos, quan el 18 de gener de 1945 el camp d'Auschwitz es va buidar. La nostra inquietud era molt gran perquè no sabíem on anava la gent, no sabíem si els matarien uns quilòmetres més enllà. De fet, el nostre estat normal era sempre la inquietud. Durant el dia, a la fàbrica, estàvem bé, però a la nit quan tornàvem al camp era terrible. Les preguntes sobre el nostre futur eren interminables. Jo estava força al corrent de la situació militar i sabia que els americans i els russos estaven pròxims i això seria el nostre alliberament.

L'alliberament

El 18 de gener el camp es va buidar completament. Em pensava que aniria a la "marxa de la mort" quan un SS em va dir: «T'has de

quedar aquí, ets enginyer i et quedaràs amb 300 obrers dels que treballen a la fàbrica. Guardaràs dins de paquets tots els dossiers secrets de la fabricació». Ho vam fer en dos dies. El 20 de gener a les sis de la tarda vam marxar corrents. La temperatura era de 15 o 18 graus sota zero i no teníem res per abrigar-nos: només dúiem l'uniforme malmès. Havíem robat diaris per aturar el fred. Estàvem en una situació molt crítica quan dies més tard, després de caminar molt, vam pujar a uns vagons plens de neu. A la matinada arribàvem a Mauthausen. Vam baixar del vagó, els que vam poder. Amb crits i amb els gossos, els SS ens van fer formar i caminar fins al camp de Mauthausen, set quilòmetres més amunt. Allà la situació era catastròfica, alarmant. Al cap de dos dies, un polonès em diu que m'agafaran per anar a la fàbrica d'aviació de Messerschmitt. Jo vaig dir que no era especialista en aviació. Ells ho sabien i a la fàbrica hi havia feina per a enginyers electricistes.

Vaig treballar a Messerschmitt fins quinze dies abans del final. L'últim dia de la guerra, a la tarda, en un camp abandonat, i sense haver menjat, vam sentir un soroll infernal i vam veure tancs enormes a la carretera. Nosaltres els cridàvem: «Som aquí, aquí». No es van aturar però ens tiraren cigarretes. Per la marca de la cigarreta vaig veure que eren americans, només per això. L'endemà ja érem lliures, però en una situació veritablement catastròfica. Així va ser l'alliberament i la meva vida durant dos anys. Havia entrat a Birkenau el 8 de maig de 1943 i vaig ser alliberat el 8 de maig del 1945. Després vaig tenir la sort que m'enviessin a França, on vaig començar a viure de nou. Aquesta és la tragèdia d'Auschwitz. Són coses que no es poden oblidar. ■

Presentació, transcripció i traducció del judeocastellà d'Anna M. Velaz i Sicart

Persones com tu

"Gràcies a Intermón Oxfam, ara puc treballar i cobrir les necessitats bàsiques de la família, portar el meu nen a l'escola i fer els meus propis vestits. **IO sóc com tu.**"

Sanou Traoré, Burkina Faso

FES-TE SOCI 902 330 331
www.intermonoxfam.org

Junts combatem la pobresa i la injustícia

Intermón Oxfam
Sóc IO